



LUND UNIVERSITY

10 fakta om universitetsstyrelsen och dess protokoll: visste du att...

Tersmeden, Fredrik; Ullstad, Henrik

Published in:
Årshögtid

2025

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tersmeden, F., & Ullstad, H. (2025). 10 fakta om universitetsstyrelsen och dess protokoll: visste du att... I *Årshögtid: Lunds universitet 31 januari 2025* (s. 15-21). Akademiintendenturen vid Lunds universitet.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

10 fakta om universitetsstyrelsen och dess protokoll: visste du att...

... UNIVERSITETSSTYRELSEN SÅG HELT ANNORLUNDA UT FRÅN BÖRJAN?

Universitetets äldsta styrdokument, 1666 års konstitutioner, föreskrev att universitetet skulle ha två konsistorier; ett större och ett mindre. Det större konsistoriet bestod av alla universitetets professorer och tjänade dels som universitetets styrelse med uppsikt över ekonomiska frågor, rektorsval, anställningsärenden med mera, dels som universitetets domstol i allvarigare brottsmål och mål rörande värden över fyrtiofem daler (mer om detta nedan!). Mindre konsistoriet bestod av *rector magnificus*, en representant var för de teologiska, juridiska och medicinska fakulteterna, två representanter för den filosofiska fakulteten samt vid behov även representanter för universitetets ekonomiförvaltning. Förutom att utgöra domstol för de mål som inte var stora nog att hanteras i större konsistoriet handlade det vissa ekonomiska frågor samt hade uppsikt över studenterna och "Akademiens lägre medlemmar".

Detta förhållande förblev mer eller mindre oförändrat fram till 1908 års universitetsstatuter. Vid det laget hade antalet professorer vid Sveriges universitet växt till den grad att det var opraktiskt att samla samtliga dessa i det större konsistoriet. Det större konsistoriets antal begränsades till att varje fakultet representerades av de två professorer som hade längst tjänstetid, samt ytterligare ett antal professorer som motsvarade en femtedel av det totala antalet inom fakulteten. Det mindre konsistoriets ledamöter förblev dock fem till antalet. För att förrätta vissa val, exempelvis rektorsval och val av de ovannämnda

fakultetsrepresentanterna i större konsistoriet, infördes ett nytt organ, nämligen den akademiska församlingen, i vilken alla professorer hade säte och stämma.

Nästa stora förändring kom i 1964 års universitetsstadga. Då avskaffades distinktionen mellan större och mindre konsistoriet och i stället slogs det för första gången fast att konsistoriet motsvarade universitetets styrelse. Även sammansättningen förändrades; förutom rektor, prorektor och dekaner bestod konsistoriet av en professor från varje fakultet samt – ett tecken på att universitetsförvaltningen var i förändring – universitetets förvaltningschef.

Tretton år senare, genom 1977 års högskolelag, försvann konsistoriet helt från universitetets organisation och ersattes av det idag mer välkända begreppet "universitetsstyrelse". Borta var även tanken på universitetsstyrelsen som ett professorsorgan; i den nya lagen slogs det fast att en universitetsstyrelse skulle bestå av "sex företrädare för allmänna intressen, högskoleenhetens rektor och två företrädare för verksamheten inom styrelsens verksamhetsområde". För första gången stadgades det även om studentföreträdare i universitetets högsta ledning – utöver de tidigare nämnda hade även två studentrepresentanter rätt att ingå i styrelsen. Även om 1992 års högskolelag modifierat bestämmelserna om det exakta antalet ledamöter i styrelsen är det fortfarande denna princip som gäller. På knappt 325 år gick alltså universitetets högsta ledning från att vara en renodlad professorsangelägenhet till en modern myndighetsstyrelse med studentrepresentation.

... ATT UPPDRAGET ATT FÖRA PROTOKOLLEN FRÅN BÖRJAN LÅG PÅ EN AV UNIVERSITETETS TOTALT TVÅ ADMINISTRATIVA TJÄNSTEMÄN?

I 1666 års konstitutioner finns arbetsbeskrivningar för endast två administrativa tjänster: akademiräntmästaren, som handhade ekonomin, och akademisekreteraren, som i princip skulle sköta all övrig förvaltning. Sekreteraren skulle "vara kunnig uti Vältaligheten, Svenska och Skånska Lagen, samt i Practiska Philosophien" och hade som främsta uppgift att "Redligen föra till Protokollet hvad i Consistorium förehafves och afgöres".

Först 1763 fick akademisekreteraren en kanslist till hjälp, men under 1900-talet utökades antalet tjänstemän i anslutning till vad som kallades rektorsämbetet, och akademisekreteraren blev med tiden mer en chef än den som konkret förde protokollen. Själva titeln bibehölls dock fram till och med 1964 års universitetsstadga. Därvid fann sig den siste innehavaren av den gamla akademisekreterartiteln i Lund, Alf Gjöthlén, vid halvårsskiftet 1964 förvandlad till det mer prosaiska "byråchef vid Administrativa byrån".

Akademisekreterartiteln återkom dock i modern tid då byråchefen Göran Angsmark plötsligt bytte titel mellan två sammanträden våren 1992 (dock utan därtill kopplat förande av själva protokollen; den uppgiften hanterades av en 1:a byråsekreterare). Vid den interna omorganisation av förvaltningen som skedde vid årsskiftet 2008/09 försvann dock titeln – tillsammans med begreppet "rektorsämbetet" – för andra och hittills senaste gången. Sista innehavare var Maria Wennerström.

... ATT DE TIDIGASTE PROTOKOLLEN ÄR FÖRDA PÅ TYSKA?

Akademisekreteraren skulle som nämnts vara kunnig i "Svenska Lagen". Däremot tycks det inte ha varit ett absolut krav att han behärskade svenska, och den förste innehavaren av posten, Joachim Buschovius (senare adlad Ehrenbusch), var tysk; född i Brandenburg och studerad i Rostock. Merparten av protokollen från hans korta sekreterartid är också på tyska (dock inte alla, så kanske hade han en svenskspråkig vikarie emellanåt?). Först från och med sammanträdet den 15 mars 1669 är protokollen konsekvent på svenska, rimligen som ett resultat av att sekreterarsysslan nu övergått till en infödd svensk, Uppsalaalumnen Olof Sillnéus (adlad Silnecker). Han bör dock ha haft ett styvt arbete på mötena i och

med att den polyglotta samlingen professorer – ungefär lika andelar svenskar, danskar och tyskar – förde diskussionerna på en blandning av sina respektive modersmål och tidens lärdomsspråk, latin!

... ATT DET LÄNGE FÖRDES DUBBLA UPPSÄTTNINGAR PROTOKOLL?

Vid själva konsistoriesammanträdena förde sekreteraren "konceptprotokoll". Dessa renskrevs sedan till "renoverade" versioner. De senares exakta syfte är något oklart, men ett motsvarande bruk fanns inom rättsväsendet, där de lägre domstolarna skickade in renoverade versioner av sina rättegångsprotokoll till hovrätterna. Om någon liknande granskning på högre ort låg bakom även i universitetets fall så bör dess renoverade protokoll ha gått till kanslern i Stockholm. Denne har dock i så fall – till skillnad från hovrätterna – ganska raskt returnerat renskrifterna, ty bevarade inventarier över arkivet från långt ned i 1700-talet visar att universitetet självt har haft båda protokollsserierna – koncepten och de renoverade – i sin egen ägo redan då. I början av 1800-talet ansåg sig rektorsämbetet därtill tydligen inte längre ha behov av bägge uppsättningar, och de renoverade protokollen skickades då till UB. Att det därmed var dessa versioner som blev mer tillgängliga bör dåtida forskare ha varit tacksamma över, ty icke blott är de renoverade protokollen i regel förda med prydligare och mer lättläst piktur; de är också ofta försedda med alfabetiska sökregister.

Bruket med dubbla protokollsserier kvarstod ända till 1856, när dåvarande kanslern, kronprins Carl, på universitetets eget förslag upphävde det. Villkoret härför var dock att "behöriga vård och åtgärder för lättare användbarhet" av konceptprotokollen samtidigt vidtogs.

I dag finns bägge protokollsserierna på Universitetsarkivet.

... ATT DET FINNS EN ENDA STÖRRE LUCKA I PROTOKOLLSSERIEN?

Och då talar vi inte om tillfällen då universitetet varit helt nedstängt på grund av krig (1676–82) eller pest (1712–13) och då inga möten hölls, utan om en lucka mitt under pågående verksamhet. Det är nästan hela 1742 och vårterminen 1743 som saknas. Detta hål sammanfaller i princip helt med medicinaren Johan Jacob Döbelius och matematikern Daniel Menlös respektive mandat som *rector magnificus* – rektorat som båda slutade med att innehavaren

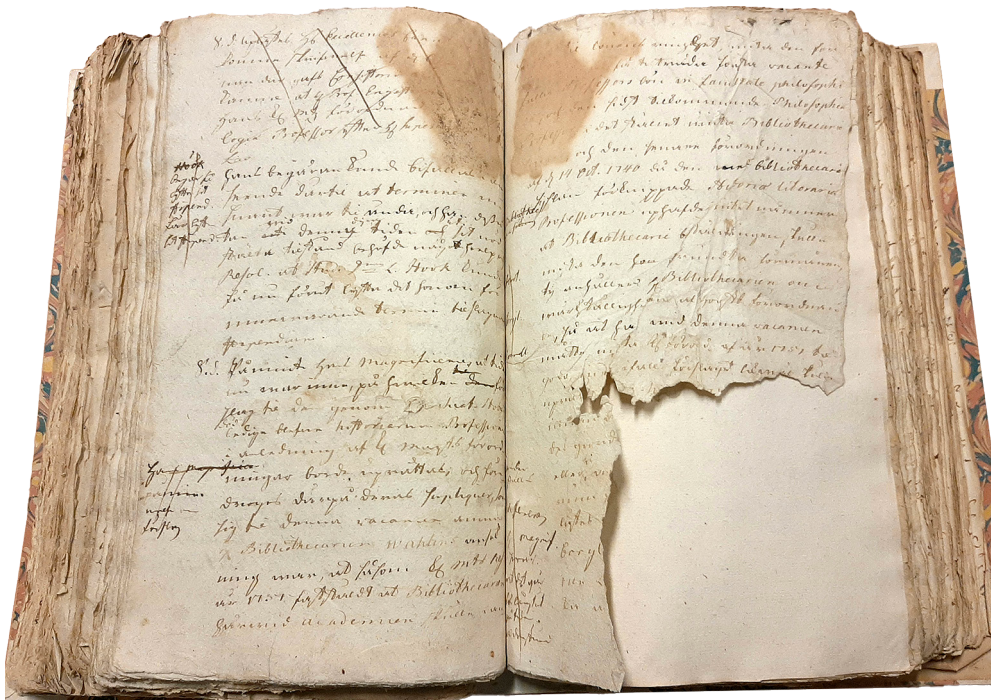
stupade på sin post (Döbelius bara ett par veckor innan han skulle avgå i januari 1743, men Menlös mitt under sin mandatperiod på sommaren samma år). Det verkar dock inte ha varit detta som förorsakat luckan, inte heller det faktum att Menlös var en ökänt bråkig och besvärlig person, vilken som rektor försökte påtvinga sina professorskollegor diverse oönskade administrativa reformer. I det första protokollet efter Menlös död låter prorektor nämligen meddela att han sett till att "Rectors handlingarna" från den avlidne "transporterats till honom".

Dessutom är det så att det bara är i den "renoverade" protokollsserien som luckan föreligger; konceptprotokollen finns kvar, om än bitvis i dåligt skick. De måste dock ha förts av en eller flera vikarier, ty under en stor del av perioden var akademisekreterarposten vakant. Den tidigare innehavaren Sven Bring (senare Lagerbring) hade avancerat till professor i historia i september 1742, och hans efterträdare Erland Junbeck utnämndes först i

december året därpå. Faktum är att flera av konceptprotokollen under "luckan" (varav minst ett är fört av rektor Menlös själv) handlar om sekreterartjänstens återbesättande, där professorerna dock tycks ha varit gravt oense. Och rimligen var det denna tidsutdräkt som gjorde att inga renskrifter sedan hann göras retroaktivt.

...UNIVERSITETSSTYRELSEN FÖRR ÄVEN VAR UNIVERSITETETS DOMSTOL?

Vid universitetets invigning tilldelades det vissa privilegier, av vilka ett var rätten att själv döma i brottsmål där universitetets medlemmar var inblandade. Denna så kallade "akademiska jurisdiktion" omfattade endast studenten Lund med omnejd, men inskränkte sig i gengäld inte bara till de akademiska lärarna; även studenter, övriga anställda och professorernas tjänstefolk omfattades i äldre tid av densamma. Som domstol fungerade universitetets konsistorium (större eller mindre beroende på brottets

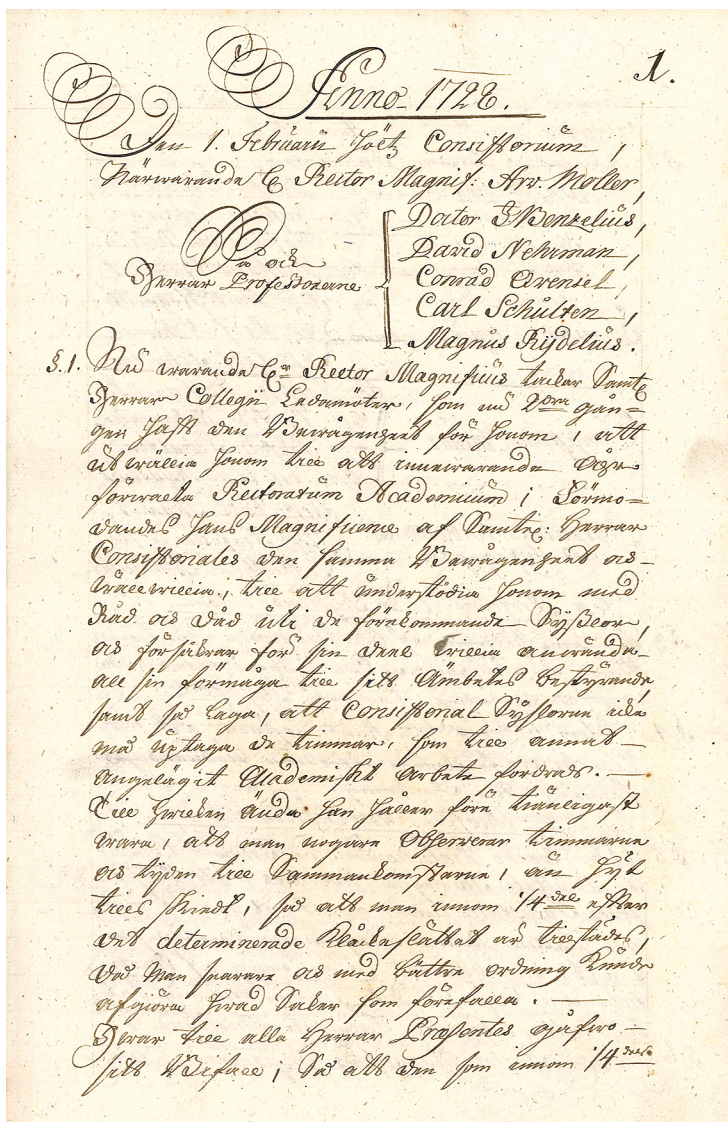


Konceptprotokollen från den sekreterarlösa perioden 1742–1743 är delvis i mycket dåligt skick.
Foto: Fredrik Tersmeden.

**... ATT ETT 297-ÅRIGT MÖTESBESLUT
FORTFARANDE PÅVERKAR UNIVERSITETET
DAGLIGEN?**

1728 tillträdde filosofen Arvid Moller som rektor. Han hade haft posten en gång tidigare och då tydligen haft dåliga erfarenheter av mötesdisciplinen i konsistoriet, bland annat punktligheten. Vid sitt första sammanträde som återtillträdde genomdrev han nämligen att professorskollegorna skulle vara på plats "inom 1/4^{del} efter

det determinerade Klåckeslättet". Kom man senare van- kades böter på 8 öre silvermynt. Tidsgränsen "en fjärde- del", alltså kvart över, sattes för att alla skulle ha tid att komma på plats sedan man hört domkyrkans klockor slå hel timme – eget fickur var ännu inte ens alla professors egendom. Så infördes den ännu existerande akademiska kvarten i Lund, först för lärarnas möten, sedan även för studenternas föreläsningar.



Första sidan av mötespunkten om införande av akademisk kvart 1728 – Lunds universitets mest långvarigt giltiga beslut? Bildkälla: Universitetsarkivet.

... PROTOKOLLEN BLIVIT MINDRE ORDRIKA MED ÅREN?

I äldre tid fördes protokollen ofta i form av diskussionsprotokoll, där varje professors yttrande i olika frågor skrevs ner ordagrant. Detta utgör å ena sidan en guldgruva av information om hur debatten gick kring olika beslut, om varje professors åsikter och även ibland om vilka professionella och personliga konflikter som fanns i konsistoriet, men å andra sidan resulterar det i mycket långa och ibland svåröverskådliga protokoll. Under nittonhundratalet sker en gradvis övergång från detaljerade diskussionsredogörelser till kortfattade beslutspunkter, ibland med skriftliga inlagor. Detta gör det lättare att hitta enskilda beslut, men å andra sidan säger det förhållandevis litet om diskussionen som ledde fram till dem. Beslutsfattarna är mer anonyma och mustiga akademiska personligheter framträder inte längre i protokollen. Huruvida detta är bra eller inte beror nog på vem man frågar!

... SAMHÄLLETS TEKNISKA UTVECKLING SPEGLAS I PROTOKOLLEN?

Den absoluta majoriteten av konsistoriets och universitetsstyrelsens protokoll är handskrivna. Först med fjäderpenna och sedan med ståldito. Det är först på mitten av

1930-talet som den då sedan flera decennier existerande skrivmaskinen kommer till användning vid protokollsförfattandet. Det sista handskrivna protokollet är ett protokoll per capsulam från den 12 juni 1935, och det första maskinskrivna härrör från den 28 september samma år. Därefter går den tekniska utvecklingen snabbt, i alla fall om man jämför med 267 år av pennanvändning. Persondatorns intåg innebär att universitetsstyrelsens sista maskinskrivna protokoll är från den 4 september 1989 (det första datorskrivna från 2 oktober), och framväxten av det digitala samhället innebär att det sista på papper utskrivna protokollet är från mötet den 14 februari 2024. Från och med mötet den 17 april 2024 är samtliga universitetsstyrelsens protokoll helt datorbaserade och elektroniskt underskrivna.

Och det är sistnämnda tekniska förändring – kanske mindre märkbar för den som sköter den löpande protokollföringen än för den som dagligen kan blicka på mer än 40 hyllmeter av fysiska protokollsvolymer vilka nu inte längre kommer att tillväxa – som har inspirerat undertecknade arkivarier till dessa små nedslag i historien om hur Lunds universitet har dokumenterat sina viktigaste beslut.

Fredrik Tersmeden & Henrik Ullstad
Arkivarier vid Universitetsarkivet

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Artikeln bygger främst på själva arkivserierna med konsistorie- och universitetsstyrelseprotokoll, vilka återfinns inom följande arkivbildningar vid Universitetsarkivet: Kansliets arkiv 1666–1930/31, Kansliets arkiv 1930/31–1964, Förvaltningens arkiv 1964–1977, Rektorsämbetets kanslis arkiv 1977–2008, Sektionen Ledningsstöds arkiv 2009–2013 och Universitetsledningens stabs arkiv 2014–, samt därtill hörande uppgifter i arkivredovisningssystemet Klara Arkiv. Härutöver har uppgifter även hämtats ur spridda årgångar av universitetets tryckta personalkataloger och ur olika universitets- och högskoleförfattningar samt ur följande verk:

- Fredrik Schrevelius (utg): *Lunds akademis constitutioner med öfversättning, anmärkningar och samling af sådane till efterlefnad gällande författningar och stadgar, hvilka ändra eller förklara dem, eller ock angå ämnen, som äga med dem ett närmare sammanhang* (Lund 1832).
- Martin Weibull & Elof Tegnér: *Lunds universitets historia 1668–1868*, bd 2 (Lund 1868)